

ROLUL LUI VASILE GEORGEVICI ÎN MIȘCAREA DE EMANCIPARE A ROMÂNILOR BĂNĂȚENI (1820—1826)

Istoria politică a românilor bănățeni în perioada 1790—1848 urmează încă a fi scrisă. Numeroasele contribuții parțiale risipite prin reviste și uitate în bună parte, materialul documentar edit și cel aflat încă în arhive așteaptă lucrarea de sinteză care să sesizeze și să pună în evidență legăturile și interdependențele între evenimente, acțiuni, personalități, care să stabilească o schemă de tratare a acestei problematici cu delimitarea principalelor etape pe care le-a parcurs în evoluția sa. Contribuția de față, deși prin titlul ei pare a se încadra modului tradițional de tratare biografică a istoriei românilor bănățeni, urmărește în realitate delimitarea uneia din etapele parcurse de mișcarea națională a românilor din aceste părți, etapă marcată prin rolul protopopului de Timișoara, Vasile Georgevici.

Mișcarea de emancipare a românilor bănățeni constituie o parte integrantă a mișcării naționale românești din epocă. Ea prezintă însă și o seamă de trăsături specifice izvorite din realitățile social-politice deosebite ce i-au determinat desfășurarea. Momentul cheie este, ca și în Transilvania istorică, perioada 1790—1792. Dacă însă în Transilvania mișcarea „Supplexului” nu realizează obiectivul fundamental al emancipării politice a națiunii române, în Banat și în părțile apusene lupta comună a românilor și sîrbilor, care culminează prin Congresul de la Timișoara din 1790, are drept rezultat adoptarea articolelor de lege 27/1791 și 10/1792 prin care se acordă drepturi cetățenești, dreptul la proprietate, dreptul la ocuparea tuturor funcțiilor pentru locuitorii ortodocși din Ungaria, iar mitropolitului și episcopilor de această religie li se asigură loc și vot în dietă¹.

În condițiile regimului reacțiunii instaurat în perioada războaielor napoleoniene și apoi în cadrele sistemului Metternich, care nu acceptă ideea unei activități politice a naționalităților, canalizându-le energiile spre domeniul (considerat inofensiv) al culturalului, lărgirea acestui cadru politic realizat în 1791—1792 părea un obiectiv cu nu prea multe

---

¹ J. H. Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, Budapesta, 1880, p. 390; 400.

șanse de izbândă. În astfel de împrejurări, mișcarea de emancipare a românilor bănățeni își concentrează eforturile în direcția valorificării drepturilor cîștigate, urmărind, ca un prim pas, obținerea unui rol în conducerea afacerilor școlare și bisericești proprii, pe măsura ponderei numerice și economice pe care românii o reprezentau. Aceste eforturi se loveau însă de rezistența ierarhiei clericale sîrbești care nu voia să renunțe la pozițiile sale preponderente. În conflictul de durată care se naște din această înfruntare se conturează mai multe etape caracterizate prin obiectivele lor specifice și prin personalitățile care se situează în miezul evenimentelor. În lumina documentației existente pînă la această oră, ultimii ani ai secolului XVIII și primii ani ai celui următor au în centrul lor activitatea și lupta lui Paul Iorgovici pentru cultivarea și promovarea limbii române. Mișcarea inițiată în 1807 de către Dimitrie Țichindeal, Ștefan Atanasievici, Gheorghe Petrovici și Petru Popovici pentru un director român în fruntea școlilor ortodoxe din districtul Timișorii reprezintă o nouă etapă a mișcării românilor bănățeni. Întregul deceniu doi al secolului XIX este apoi dominat de lupta pentru obținerea unui episcop român în fruntea diecezei Aradului, luptă organizată și condusă de Dimitrie Țichindeal, Moise Nicoară și profesorii Preparandiei din Arad. Cînd în 1818—1819 lupta arădenilor cunoaște un reflux determinat de eșecul misiunilor lui Moise Nicoară la Viena, pe primul plan al mișcării de emancipare a românilor bănățeni trec acțiunile din părțile timișene, avînd în fruntea lor pe Vasile Georgevici, care între 1820—1826 devine personalitatea directoare a inițiativelor românești.

Cine este acest Vasile Georgevici? Istoriografia îl înregistra pînă acum doar printr-o fugitivă amintire a lui Tîncu-Velea², prin cîteva notații cu pretenții mai mult publicistice³, ca și printr-o recentă repunere în circuitul istoriografic a unuia din memoriile sale⁴. Un material documentar inedit ca și o examinare mai atentă a unor informații editate, dar neluate pînă acum în seamă, ne permit o primă schițare a rolului și activității lui Vasile Georgevici, urmînd ca cercetări efectuate în arhivele din Viena și Budapesta să aducă necesarele întregiri.

Născut la 30 decembrie 1764 și originar, se pare, din părțile Brașovului⁵, Vasile Georgevici apare în primii ani de după 1800 ca paroh de Cerneteaz (Timiș). El este unul din cei patru „patroni” cărora D. Țichindeal le dedică în 1802 lucrarea sa „Sfaturile a înțelegerii cei sănătoase” drept mulțumire pentru sprijinul acordat în vederea tipăririi ei. Cu acest prilej Țichindeal menționează în mod deosebit „osteneala” lui

² Nicolae Tîncu-Velea, *Istoria bisericească politico-națională a românilor...*, Sibiu, 1865, p. 300.

³ „Plugarul român”, 38, 9 noiembrie 1913; „Timișoara”, 1 ianuarie 1936; Aurel Cosma, *Din trecutul românilor timișoreni. Apostolatul protopopului Vasile Georgevici (1764—1826)*, în *Lucașul*, IV, 1938, 11—12, p. 1—21.

⁴ N. Bocșan, L. Gyémánt, *Aspecte ale luptei culturale și politice a românilor bănățeni în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Banatica*, II, 1973, p. 345—362.

⁵ A. Cosma, *op. cit.*, p. 5—6.

Georgevici „pentru luminarea pruncilor“, pe care a cunoscut-o atunci când a fost trimis „de la cr[ă]iasca] Direcție pentru vizitația școalelor“⁶. Același Țichindeal însă peste un deceniu și mai bine în „Arătare despre starea acestor noao întroduse scholasticești Instituturi“, apărută la Buda în 1813, dă ca exemplu în privința decăderii școlilor sătești ortodoxe tocmai școala din Cerneteaz⁷. Explicația constă în faptul că Georgevici se înrolase în perioada războaielor napoleoniene ca preot militar, părăsindu-și deci parohia. El s-a remarcat în mod deosebit în 1811 prin sprijinirea acțiunilor de recrutare. Drept răsplată a fost decorat cu o medalie de aur și i s-a promis acordarea primului post vacant de protopop⁸. În 1813 el devine administrator protopopial al Timișorii alături de vîrstnicul protopop Constantin Suboniu (1734—1818)⁹, iar după moartea acestuia, în 1818, protopop de Timișoara, exact în perioada când mișcarea românilor arădeni pentru obținerea scaunului episcopal intră în declin. Țichindeal moare în ianuarie 1818; Moise Nicoară este părăsit de sprijinitorii săi și arestat de autorități; Iosif Putnic (favoritul mitropolitului Stratimirovici) e numit ca administrator al diecezei Aradului. În timp ce ancheta instituită de Curte încă în 1816 se prelungeste fără rezultate vizibile, ultima acțiune notabilă a românilor arădeni din această perioadă se consumă în februarie 1820 când ei petiționează înlocuirea lui Putnic cu episcopul ardelean Vasile Moga¹⁰.

În aceste împrejurări, centrul de greutate al mișcării de emancipare a românilor bănățeni trece în părțile timișene, inițiativa aparținînd lui Vasile Georgevici. În 1820 el înaintează la Viena două petiții: una cu caracter local privind construcția bisericii românești din Timișoara-Fabric¹¹ și alta, monumentală, însumînd 120 de coale, cuprinzînd numeroase documente. Textul acestei ultime petiții, despre existența căreia o primă mărturie o furnizează Tincu-Velea¹², este deocamdată necunoscut; o idee asupra conținutului ei ne oferă un memoriu din 1823 al clerului și poporului din eparhia Virșetului, care, după cum observă Consiliul Locumtenențial de la Buda, are aproape același conținut ca și „petiția grecilor neuniți din Timișoara înaintată în 1820“¹³. Identita-

⁶ Iuliu Vuia, *Școalele românesce bănățene în secolul al XVIII*, Orăștie, 1896, p. 137.

⁷ „Anuarul Institutului Pedagogic-Teologic ortodox român din Arad“, 1911/1912, p. 167.

⁸ A. Cosma, *op. cit.*, p. 7.

⁹ Aurel Cosma în *op. cit.*, p. 5 opinează pentru anul 1814, dar lucrarea amintită a lui Țichindeal din 1813 vorbește de Cerneteaz ca „parohia actualului protopop al Timișorii“, iar într-o scrisoare a lui Țichindeal către Uroș Nestorovici din 16 martie 1813, Vasile Georgevici e amintit ca „protopop al Timișorii“; cf. Radu Flora, *Dositej și Țichindeal*, în „Lumina“, XXII, 1967, 2, p. 81.

¹⁰ Cornelia Bodea, *Moise Nicoară (1784—1861)*, Arad, 1943, p. 117.

¹¹ A. Cosma, *op. cit.*, p. 8.

¹² Tincu-Velea, *l. cit.*

¹³ T. Botiș, *Pagini din istoria desrobirii*, în *Triumful ortodoxiei la Arad*, Arad, 1929, p. 187—188.

tea se referă desigur la partea generală care afectează (cum remarcă autoritățile) nu numai eparhia Virșetului, ci întreaga biserică greco-neunită. Este vorba aici de lipsa de cultură a clerului și poporului datorită folosirii necorespunzătoare a fondurilor, datorită simoniei practicate de ierarhia sirbească. Sint incriminate neajunsurile instituțiilor de învățământ existente și opoziția față de deschiderea unui institut teologic la Timișoara. Se cere numirea profesorilor pe bază de concurs, reorganizarea mănăstirilor, instituirea episcopilor de către împărat, înlăturându-se sinodul ale cărui decizii dau naștere doar la nemulțumiri. Se solicită de asemenea o anchetă asupra plîngerilor înaintate¹⁴.

Nu cunoaștem rezoluția asupra acestei petiții, probabil ea fiind aminată de autoritățile vieneze pînă la încheierea anchetei inițiate încă din 1816 și care s-a prelungit pînă în 1821. Cert este însă că petiția lui Georgevici a servit ca act de referință în întreaga perioadă următoare, caracterizată printr-o intensă activitate revendicativă. Astfel în 29 septembrie 1822 Vasile Georgevici semnează un amplu memoriu ca răspuns la apelul adunării comitatului Timișoara în vederea propunerii unor mijloace corespunzătoare pentru îmbunătățirea situației deplorabile a școlilor și bisericilor ortodoxe, situație constatată de o anchetă a celor doi vice-comiți. Remediile propuse de Georgevici constau în instituirea unei reale egalități în drepturi în sinul așazisei „națiuni neunite de ritul grecesc” din zonă, egalitate concretizată în dreptul românilor la ocuparea tuturor funcțiilor școlare și bisericesti, în condiționarea ocupării acestor funcții de cunoașterea deopotrivă a celor două limbi vorbite de ortodocși, în instituirea de episcopi români în diecezele cu majoritate românească. În admiterea limbii române ca limbă liturgică și de învățământ. Se revendică de asemenea înființarea unor instituții corespunzătoare pentru pregătirea preoților și învățătorilor români, precum și îmbunătățirea situației lor materiale în vederea îndeplinirii cu succes a misiunii care le revine. În sfîrșit, în cazul neacceptării de către ierarhia sirbească a măsurilor preconizate, Georgevici propune soluția separării românilor în cadrele unei organizații bisericesti și școlare proprii¹⁵. Apare deci, alături de aspirația spre afirmarea unei individualități istorice și lingvistice proprii¹⁶, în mod clar, și cea a separației ierarhico-școlare ca un obiectiv fundamental al mișcării de emancipare românești din Banat încă din această perioadă.

Acțiunea lui Georgevici se desfășoară în deplină cunoștință de cauză a mutațiilor intervenite la începutul deceniului trei în liniile de forță ale politicii vieneze. Este perioada în care, după vizita întreprinsă de împăratul Francisc la Roma (1819), relațiile între biserica romano-catolică

¹⁴ Ibidem, l. cit.; Ștefan Lupșa, *Contribuțiuni la istoria bisericească a românilor bănățeni în secolul XIX*, în *Biserica ortodoxă română*, LVI, 1938, 11—12, p. 792—793.

¹⁵ N. Bocșan, L. Gyémánt, *op. cit.*, p. 354—356.

¹⁶ Emanuel Turczynski, *The National Movement in the Greek Orthodox Church in the Habsburg Monarchy*, în *Austrian History Yearbook*, III, Part 3, 1967, p. 108.

și statul austriac, deteriorate considerabil de efectele iosefinismului, evoluează spre un front comun al „Restaurației“ îndreptat împotriva tendințelor naționalismului romantic și liberalismului timpuriu în ascensiune, care le amenință deopotrivă. Drept urmare, ponderea și influența cercurilor catolice conducătoare din Imperiu crește considerabil¹⁷, iar unul din obiectivele importante ale acestei Restaurații catolice era întărirea pozițiilor sale prin prozelitismul greco-catolic în rîndul românilor. Numai cunoscînd aceste realități putem înțelege de ce Georgevici, care în 1817 îndeplinea misiunile încredințate de episcopul de Timișoara în vederea combaterii tendințelor de Unire religioasă¹⁸, recurge în 21 noiembrie 1822 la sprijinul arhiepiscopilor de Viena și Strigoniu în vederea obținerii revendicărilor formulate în numele preoțimii sale¹⁹. Numai astfel putem înțelege de ce în schimbul îndeplinirii doleanțelor cuprinse în petițiile înaintate la Curte în anul 1823 se exprimă posibilitatea trecerii la Unire. Că e vorba însă numai de o „simplă captatio benevolentiae“ își dau seama și autoritățile aulice care subliniază că obiectivul fundamental este despărțirea ierarhică de sîrbi²⁰. Alături de acest punct central, mărul discordiei în anul 1823 îl constituie problema institutului teologic din Timișoara. Preconizat încă de Iosif al II-lea, apoi obiect a numeroase proiecte rămase pe hîrtie, seminarul timișorean pare a lua naștere în sfîrșit pe baza hotărîrii imperiale de a se deschide școli clericale la 1 noiembrie 1822 în Arad, Timișoara și Virșeț după modelul celor din Carloviț și Pacraț²¹. Tendința episcopului Ștefan Avacumovici de a organiza acest seminar cu excluderea profesorilor și a limbii române a determinat însă o puternică reacție, ceea ce a dus la sistarea activității abia începute și la înaintarea unei petiții către Curte în numele clerului și poporului român al eparhiei Timișorii. Contramăsurile n-au întîrziat însă, Consiliul de Stat primind un memoriu semnat de 309 preoți și protopopi din aceeași dieceză, care se deziceau de petiția anterioară considerînd-o făcută de vreo 20 de preoți din protopopiatul Timișorii în mod neîntemeiat și cerînd în schimb împlinirea cît mai urgentă a scaunului episcopal al Timișorii devenit vacant în 1822 prin moartea lui Ștefan Avacumovici. O nouă petiție din partea timișorenilor lămurea însă că cele 309 semnături au fost culese prin înșelăciune, celor ce au escălit spunîndu-li-se că se va cere episcop și profesori români²². Adevăratele deziderate formulate în numele clerului român din aceste teritorii la 1 septembrie 1823 prevedeau despărțirea românilor de ierarhia sîrbească prin numirea de episcopi români în zonele Banatului, de profesori români în școlile teologice, prin separarea contribuțiilor bisericești și școlare plătite

¹⁷ Eduard Winter, *Romantismus, Restauration und Frühliberalismus im österreichischen Vormärz*, Viena, 1968, p. 126—132.

¹⁸ C. Bodea, *op. cit.*, p. 100.

¹⁹ Vezi Anexa

²⁰ Botiș, *op. cit.*, p. 187.

²¹ Idem, *Istoria școlii normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*. Arad, 1922, p. 518.

²² Lupșa, *op. cit.*, p. 791—792.

de clerul și poporul român. În sfârșit o doleanță care prefigurează programul lui Georgevici din 1825 este administrarea eparhiilor vacante, până la numirea episcopilor români, prin protopopi vrednici²³.

Curtea, prin arhiducele Ludovic, transmite aceste petiții Cancelariei aulice ungare cerind informații detaliate privind modalitățile înlăturării neajunsurilor semnalate. Cancelaria solicită opiniile părții adverse materializate de mitropolitul Stratimirovici și de administratorii episcopali Putnic și Radivoievici prin aruncarea vinei pentru nedeschiderea seminarului timișorean asupra protopopului de Timișoara (Vasile Georgevici) și asupra aderenților săi. Ca soluție se preconizează convocarea urgentă a sinodului în vederea împlinirii scaunelor episcopale vacante²⁴.

Centrul de greutate a luptei se transferă acum în domeniul candidaturilor pentru scaunele episcopale de Arad, Timișoara și Virșeț. Sub influența lui Stratimirovici, Cancelaria aulică ungară și Consiliul aulic de război propun la 2 iulie 1824 pe Iosif Putnic pentru Timișoara, Sinesie Radivoievici pentru Virșeț și Maxim Manuilovici, Nestor Ioanovici sau Moise Popovici la Arad²⁵. Episcopul unit de Oradea, Samuil Vulcan, consultat și el, reacționează însă prompt împotriva acestor propuneri, solicitând încă la 5 iulie 1824 sprijinul arhiepiscopului primat al Ungariei²⁶. Împăratul cere de asemenea și părerea episcopului catolic de Oradea²⁷. Mobilizarea personalităților reprezentative ale taberei catolice își găsește explicația tocmai în noile posibilități de prozelitism deschise Restaurației catolice de amintitul compromis cu statul austriac, impunerea unor episcopi mai maleabili față de aceste tendințe constituind o cale favorabilă realizării obiectivelor propuse.

În acest context, Georgevici trece la rîndul său la acțiune urmărind realizarea dezideratelor românești prin folosirea sprijinului cercurilor catolice. La 4 februarie 1825 memoriul înaintat la Viena împăratului este trimis totodată și arhiepiscopului de Viena, Leopold Firmian²⁸. Același memoriu, cu mici modificări²⁹, este remis la 7 februarie arhiepiscopului primat al Ungariei, Alexandru Rudnai³⁰. Revendicarea de bază formulată era numirea de episcopi români sau cel puțin cunosători ai limbii române în scaunele vacante din teritoriul Banatului. Candidații propuși de Georgevici în calitate de „plenipotențiar al poporului și preoțimii românești“ pentru episcopia de Virșeț erau protopopii Ștefan Atanasievici de Lugoj, Ioan Tomici de Caransebeș și Gheorghe Chirilovici de Șiria — toți cunoscuți pentru participarea lor la acțiunile politice și culturale românești din perioada anterioară. Ștefan Atanasievici a fost

²³ Botiș, *Pagini* . . . , p. 186—187.

²⁴ *Ibidem*, p. 188; Lupșa, *op. cit.*, p. 794—795.

²⁵ Botiș, *Pagini* . . . , p. 189.

²⁶ *Vezi Anexa*.

²⁷ Șt. Lupșa, *Istoria bisericească a românilor bihoreni*, Oradea, 1935, p. 142.

²⁸ Leopold Firmian (1766—1831) — arhiepiscop de Viena între 1822—1831.

²⁹ Pentru cele două memorii și deosebirile între ele vezi *Anexa*.

³⁰ Alexandru Rudnai (1760—1831) — arhiepiscop primat al Ungariei între 1819—1831.

unul din inițiatorii mișcării din 1807 pentru obținerea de către români a directoratului școlar al Timișorii. El a adus o contribuție importantă la organizarea Preparandiei din Arad, fiind pe lista celor distinși în 1813 pentru acest lucru³¹. A fost unul din candidații la episcopia Aradului, respins însă la sinodul din 1816 datorită opoziției mitropolitului Strati-mirovici la fel ca și Ioan Tomici³².

Protopopul de Caransebeș Ioan Tomici s-a remarcat în mod deosebit prin activitatea depusă în vederea organizării școlilor din granița bănă-țeană. În perioada 1817—1820 și apoi 1824—1830 a îndeplinit funcția de director al școlilor naționale, punând bazele unui curs pedagogic de vară pentru pregătirea învățătorilor și organizînd un fond pentru ajutarea preparanzilor săraci și remunerarea învățătorilor merituoși. El a publicat de asemenea o serie de lucrări cu caracter pedagogic și de răspîndire a cunoștințelor economice în rîndul poporului³³. Gheorghe Chirilovici a fost și el printre cei remarcați datorită contribuției aduse la înființarea Preparandiei din Arad, iar în 1813 a inițiat alături de Țichindeal acțiunea pentru instituirea unui episcop român la Arad, fiind la un moment dat chiar unul din candidații propuși de Samuil Vulcan³⁴.

Pentru episcopia de Arad Vasile Georgevici propune pe Ignățiu Karabetz, protopop de Turda și preot militar, care fusese și unul din candidații lui Vasile Moga la scaunul episcopal arădean în 1815³⁵. În sfîrșit, pentru episcopia Timișorii e recomandat Paul Kenghelaț, abatele mănăstirii Sf. Gheorghe, „cunoscător al limbii române ca și a limbii sale proprii, singurul teolog învățat din întreaga ierarhie“. Paul Kenghelaț, care și-a luat doctoratul în teologie la Universitatea din Iena, autor al unor lucrări de istorie bisericească și de științele naturii³⁶, avea relații strînse cu românii. El a predat alături de Mihail Martinovici Roșu la cursurile pentru preoți și învățători de la Timișoara, pe care le-a absolvit și Țichindeal³⁷. În 1807 a fost pe lingă Iorgovici, Grigore Obradovici și Țichindeal, unul din candidații românilor la postul de director școlar de Timișoara.³⁸ A candidat de asemenea la episcopia Transilvaniei și la

³¹ Andrei Ghidiu, *Cînd și cum s-a introdus tasul pedagogic în biserica gr. ort. din Ungaria și Banat*, în *Foaia diecezană*, XVII, 1902, 32, p. 1—4.

³² Ștefan Pop, *Primii grămăticici români bănățeni*, în *Foaia diecezană*, XXXVIII, 1923, 4, p. 1—2; C. Bodea, *op. cit.*, p. 36.

³³ *Cultura albinelor*, Buda, 1823; *Scurte învățături pentru creșterea și bună-purtarea tinerimei*, Buda, 1827; cf. Ghidiu, *op. cit.*, 34, p. 1—4; Viorica Goian, *Din istoria școlilor grănicerești bănățene*, în *Studii de istorie a Banatului*, Timișoara, 1969, p. 120—123; Nicolae Cornean, *Protopopul Ioan Tomici*, în *Mitropolia Banatului*, XIX, 1969, 7—9, p. 506—512.

³⁴ C. Bodea, *op. cit.*, p. 59, 70

³⁵ D. Ioanovicu, *Cîteva momente din lupta pentru episcop român la Arad*, în *Revista teologică*, X, 1916, 9—12, p. 178; C. Bodea, *op. cit.*, p. 67.

³⁶ Paul Josef Šafařík, *Geschichte der serbischen Literatur*, ed. Josef Jireček, Praga, 1865, p. 417, 426, 447; Szinnyi József, *Magyar írók élete és munkái*, VI, Budapest, 1898, p. 24.

³⁷ I. Vuia, *op. cit.*, p. 86, 136.

³⁸ Iacob Radu, *Samuil Vulcan episcop român-unit al Orăzii Mari (1806—1839) și biserica ortodoxă română*, Oradea, 1925, p. 100.

episcopia Aradului, dar, așa cum subliniază nu fără tîlc Georgevici, el a fost înlăturat de fiecare dată de mitropolitul Stratimirovici datorită unui revers elaborat în 1801 cu sprijinul mai multor protopopi și preoți către episcopul unit de Oradea, Ignatie Darabant, în vederea unirii religiilor și calendarelor. Sublinierea acestui moment din biografia lui Kenghelaț, ca și pasajul prezent numai în petiția adresată arhiepiscopului primat de Strigoniu (cunoscut prin tendințele sale de prozelitism) privind adeziunea la „scopul final... adică de a se realiza o turmă și un păstor în monarhia austriacă și de a ne uni cu biserica universală”³⁹, aruncă o lumină clară asupra modalităților prin care Georgevici urmărea să obțină sprijinul potențailor catolici ai Imperiului.

În fundamentarea principală a ideii necesității unor episcopi români autorul petiției recurge în primul rînd la argumentația preponderenței românești în cele trei dieceze aflate în discuție. Proporția de 1 la 4 în favoarea românilor se leagă de o purtare corespunzătoare a sarcinilor îndeplinite asemenea celorlalți supuși ai Imperiului. Se subliniază apoi în mod deosebit situația culturală și morală necorespunzătoare a românilor, izvorită din lipsa unor conducători spirituali care să le cunoască limba, dorințele și necesitățile, ceea ce are „urmări triste” nu numai pentru poporul român și preoții săi, ci și pentru stat. Spre deosebire de petițiile anterioare semnate de Georgevici, apare acum și un început de argumentare istorică arătîndu-se că „noi am fost aici în Ungaria mai multe secole înainte de imigrarea illirilor din Serbia în anul 1695; hunii ne-au găsit aici”. Se subliniază de asemenea că privilegiile ilirice nu cuprind pe români, deci nu se poate pretinde autoritatea ierarhiei sîrbești asupra lor.

Arhiepiscopul Rudnai, care reține din petiția lui Georgevici argumentația numărului și cererea episcopilor cunosători ai limbii române, trimite actul lui Samuil Vulcan cerîndu-i explicații de ce Kenghelaț nu figura în propunerile pe care Vulcan i le înaintase încă în anul premergător⁴⁰. Propunerile lui Georgevici coincideau deci cu cele făcute de Vulcan, cu excepția acestui punct. Concomitent, sprijinul lui Vulcan este solicitat și de Georgevici, prin intermediul unitului Mihail Tomici, funcționar (actuarius) la administrația erarială din Timișoara. Georgevici cere ajutorul episcopului de Oradea în vederea obținerii còpiilor unor documente, necesare unei noi petiții pe care intenționează s-o înainteze Curții în vederea separării clerului român de cel sîrbesc⁴¹.

Episcopul Vulcan, în răspunsul său, lăudînd „osteneala multu vrednicului Proto Presbiterului Georgevics și revna quare o are qua se sporească binele neamului romanescu”, îi recomandă totuși (într-o parte

³⁹ Vezi nota 52 de la Anexă.

⁴⁰ Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, Colecția de documente, nr. 1203.

⁴¹ Ibidem, nr. 1204.

confidențială a scrisorii, scrisă cu chirilice, spre deosebire de restul scrisorii care e scris cu litere latine) ca să nu întreprindă nici o acțiune nouă, pînă cînd dezbaterile în problema împlinirii celor trei episcopii vacante, aflate în curs, cu luarea în considerare a celor trimise de Georgevici pînă acum, nu vor ajunge la un rezultat. În privința documentelor solicitate el îndrumă la secretarul cameral vienez Predetics⁴².

Atitudinea lui Samuil Vulcan, care provoacă și îngrijorarea lui Georgevici în privința eventualei primiri nefavorabile a petiției sale în cercurile conducătoare catolice cărora li s-a adresat⁴³, devine mai clară în lumina unui proiect pe care i-l trimite Mihail Tomici, împreună cu copia petiției lui Georgevici, alături de scrisoarea din 12 mai 1825. Proiectul intitulat „Puncte pregătitoare pentru unirea națiunii române ortodoxe...”⁴⁴ a fost elaborat de Tomici la solicitarea unei alte personalități conducătoare a bisericii catolice din Imperiu, patriarhul Veneției, Ioan Ladislau Pyrker⁴⁵, prin intermediul fratelui acestuia, Ștefan Pyrker, asesorul administrației camerale de la Timișoara⁴⁶. Din aceste „Puncte” reiese neîncrederea cercurilor catolice față de Paul Kenghelaț pe același considerent al atitudinii sale față de episcopul Darabant. Dar în timp ce mitropolitul Stratimirovici îl dușmănea pe Kenghelaț pentru înclinația sa de atunci față de Unirea religioasă, cercurile catolice îi reproșau (în schimb) lipsa de statornicie în această înclinație. Drept urmare, Tomici, considerînd că s-a apelat la candidatura lui Kengelaț numai „din nevoie”, se pronunță pentru menținerea vacantă a celor trei episcopii, încredințîndu-le spre administrare lui Vasile Georgevici, Ioan Tomici și Ștefan Atanasievici. Aceștia „ca oameni de încredere și realmente credincioși înaltei Curți” să fie subordonați mitropolitului numai în treburile bisericesti, iar în celelalte să țină cea mai strînsă legătură cu episcopul Vulcan, prin intermediul lui Mihail Tomici. Ei să pregătească cu grijă apropierea de Unirea religioasă prin legătura strînsă cu primarii comunelor, prin reducerea numărului preoților ortodocși, limitînd primirea de noi preoți în parohiile vacante și ocupîndu-le prin preoți supranumerari și apoi treptat prin preoți uniți trimiși de Vulcan. Pe lîngă aceste prevederi cu o orientare prozelită catolică, apar însă și unele care vin în întîmpinarea unor reale doleanțe ale românilor, incriminarea formalismului și ignoranței profesorilor din școlile teologice nou create, a corupției ierarhiei bisericești, ca și cererea introducerii învățămîntului religios în limba română pentru tinerii români din școlile latinești, reprezentînd astfel de puncte.

Orientarea proiectului lui Tomici, ca și punctele numeroaselor petiții elaborate de Georgevici în perioada 1820—1825 consună în mare măsură

⁴² Ibidem, nr. 1207.

⁴³ Ibidem, nr. 1208.

⁴⁴ Ibidem, nr. 1201.

⁴⁵ Ioan Ladislau Pyrker (1772—1847) — Patriarh al Veneției între 1821—1827, apoi arhiepiscop de Eger între 1827—1847.

⁴⁶ Arhivele Statului Cluj-Napoca, F. Blaj, Col. documente, nr. 1208.

cu prevederile unui plan ajuns în fața Consiliului de Stat la Viena, care, deși nedatat, prin elementele sale de conținut se încadrează acestei perioade (se pomenește de moartea episcopului Ștefan Avacumovici — deci sintem după 1822 — și cele trei episcopii sînt încă vacante — deci actul datează dinainte de 1828). Planul, publicat²⁷, prevede exact în spiritul petițiilor din 1822—1823 separarea bisericii ortodoxe românești de ierarhia sîrbească, subordonarea alegerii episcopilor și arhimandriților împăratului înălăturîndu-se sinodul, reorganizarea mănăstirilor prin controlul statului asupra veniturilor și averilor acestora, înființarea unui seminar unic central întreținut din veniturile acestor mănăstiri. Introducerea alfabetului latin și a calendarului catolic întregesc acest plan care reflectă în modul cel mai elocvent împletirea tendințelor statale de extindere a principiilor bisericii de stat de tip iosefin și asupra bisericii ortodoxe românești, cu orientările prozelite greco-catolice ale Restaurației catolice. Cel care în mediul românesc reprezintă interesele națiunii sale este episcopul de Oradea, Samuil Vulcan. De altfel faptul că la 5 decembrie 1825 împăratul cere opinia lui Vulcan asupra mijloacelor de promovare a Unirii religioase în Ungaria și propunerea unor bărbați influenți din clerul ortodox ca episcopi favorabili Unirii⁴⁸, ne face să considerăm verosimilă o contribuție importantă sau chiar hotărîtoare a acestuia la elaborarea planului amintit mai sus.

În acest context al unor împletiri complexe de interese și orientări, care se suprapun sau se confruntă uneori, încearcă să se integreze cu revendicările națiunii române din Banat și Vasile Georgevici. Moartea sa intervenită însă la 20 noiembrie 1826⁴⁹ îl împiedică să vadă deznodămîntul luptei în care timp de mai mulți ani a reprezentat punctul de vedere al românilor bănățeni. El reușise să realizeze doar unul din dezideratele sale locale: construirea bisericii din Timișoara-Fabric. În ce privește obiectivele mari pentru care a militat, acestea se împlinesc parțial în 1828 prin numirea românului Nestor Ioanovici în fruntea episcopiei din Arad, episcopia de Timișoara revenind în schimb lui Iosif Putnic, iar cel de Virșeț lui Maxim Manuilovici, oamenii de încredere ai mitropolitului Stratimirovici.

Se încheie astfel una din etapele luptei de emancipare a românilor bănățeni, urmînd ca după 1830 mișcarea să dobîndească noi valențe, inițiativele din deceniul patru promovate în mod deosebit de Dimitrie Petrovici Stoichescu și apoi preluarea conducerii luptei de către Eftimie Murgu marcînd o decisivă deplasare a accentului spre politic și laic, ceea ce pregătește în mod direct revoluția dela 1848 în Banat.

LADISLAU GYÉMÁNT

⁴⁷ Simion Reli, *Politica religioasă a Habsburgilor față de biserica ortodoxă română în secolul al XIX-lea*, în *Codrul Cosminului*, V, 1928, p. 449—562.

⁴⁸ I. Radu, *op. cit.*, p. 26.

⁴⁹ A. Cosma, *op. cit.*, p. 18.

ANEXA

Copia petiției lui Vasile Georgevici către arhiepiscopul de Viena, Leopold Firmian, din 4 februarie 1825.¹

[Nach Wien]²

Euer fürstliche Gnaden! Gnädigster Herr Erzbischoff³!

Gross ist meine Verwegenheit, grösser die traurige Lage meiner gekränkten, in der Tiefe der Unwissenheit und des Aberglaubens, ohne eigenes Verschulden, versunkenen⁴ Wallachischen Nation, und Geistlichkeit, noch grösser der allgemein beabsichtigte Endzweck, der mich eigentlich bewog Euer Fürstliche⁵ Gnaden, mit diesen unterthänigsten Schreiben zu belästigen.

Zufolge des im Jahre 1822 den 21 November, an Eure⁶ Fürstliche⁵ Gnaden erlassenen Schreibens meiner mir untergeordneten Geistlichkeit, wage ich noch folgende kurze Schilderung meines Wallachischen Volkes unterthänigst zu unterbreiten:

Nach der im Jahre⁷ 1822 beendigten Volksbeschreibung g.n.u.r. Temesvarer Bisthums, ergab sich die Zahl der sämtlichen Glaubensgenossen dieser Kirche.

1) der Illyrier	170432	
2) der Wallachen	254540	424972

Die im Jahre 1810 geschehene Volksbeschreibung des g.n.u.r. Arader Bisthums betrug⁸:

1) der Illyrier ⁹	11621	
2) der Wallachen	299897	311518

Die in der Verschetzer Diocese anno 1819 geschehene Volksbeschreibung erwiess:

1) der Illyrier	28959	
2) der Wallachen	220746	249705

Summa Summarum	985746 Seelen ¹⁰
----------------	-----------------------------

¹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, Colecția de documente, nr. 1202. Copie cu caractere „gotice” executată de Mihail Tomici și trimisă lui Samuil Vulcan, episcopul unit de Oradea, alături de scrisoarea din 12 mai 1825 (Ibidem, nr. 1208). Aceeași petiție, cu modificările pe care le vom semnala în notele următoare, a fost trimisă de Georgevici și arhiepiscopului primat al Ungariei, Alexandru Rudnai, în 7 februarie 1825. Copia acesteia din urmă, în limba germană cu caractere latine și însoțită de rezoluția cu care Rudnai a trimis-o episcopului Vulcan, se află în același fond, nr. 1205. Scrisul identic cu cel al scrisorii lui Samuil Vulcan către Mihail Tomici din 5 martie 1825 (Ibidem, nr. 1207) indică executarea acestei copii în anturajul lui Vulcan, la Oradea.

² Insemnare marginală aparținând lui Mihail Tomici.

³ Urmează: *und Primas*

⁴ *versekenen*

⁵ *Fürstliche*, greșeala copistului

⁶ *Euer*

⁷ *anno*

⁸ *wiess aus*

⁹ *an Illyriern nur*

¹⁰ Cifra totală de la Virșeț — 249746 — greșeala copistului prin analogie cu cifra alăturată de 220746. Cifra totală de 985746 greșită în ambele variante; corect 986195, respectiv 986236. Probabil greșit și în original. În *Calendarul românesc pe anul de la Christos 1829*, publicat de Ștefan Niagoe la Buda, sînt reproduse aceste date cu mențiunea „după quom au adevérit (în anii questi de curendu trecutii) fie ertatu-l Vasiliu Georgevici Proto-Presviterul Temeșorii în prea umilita cerere a Nației Romanesci spre a facere în mai sus disele Diecese Episcopi Romani” (p. 120). Cifrele sînt identice cu excepția românilor arădeni care apar ca 292897, ceea ce face ca cifra totală să fie de 979195.

Wenn nun die Zahl der Illyrier per 211012, von der Hauptsumme abgezogen wird, so ergibt sich die Volksmenge der Stockwallachen¹¹ von 774734, ohne Griechen und Zinzaren, welche ohnehin zu den Wallachen gerechnet werden, folglich verhalten sich die Illyrier zu den Wallachen¹² wie 1. zu 4.

Diese so auffallend überwiegende Volksmenge der bedauerungswürdigen Wallachen, hatte dass Unglück, seit Gründung dieser 3. Bisthümer, nemlich seit 108 Jahren, immer gebohrne Illyrier zu ihren Bischöfen zu haben, welche unsere wallachische hier im Banate so zu sagen herrschende Sprache eben so wenig sprachen, und verstanden, als wir die Chinesische; Deutsche, Ungarn, Slovaken, die ihr Brod, und Glück bey uns suchen, lernen diese Mundart, um bequemer fortzukommen zu können, die illyrischen Bischöfe aber, die wir besolden, und erhalten, gaben sich die Mühe nicht unsere Sprache zu erlernen, um uns die Geistliche zum wenigstens in der Religion, in den Pflichten gegen Landesfürsten, Obrigkeit, Menschheit, und gegen sie selbst von Zeit zu Zeit persönlich Unterricht zu geben;¹³ so was musste immer durch einen Dolmetscher geschehen.

Sie waren nur¹³ bedacht dass ihre Proventen von den Wallachen pünctlich bezogen werden, ohne für die Aufklärung derselben die mindeste Sorge zu tragen; sie liebten nur die wallachischen¹⁴ Ducaten, und die Gebers¹⁵ nicht. Kurz: die Oberhirten verstanden und wollten nicht verstehen unsere Sprache, weil sie auch ohne diese fortzukommen¹⁶, und wir Wallachen, ganz natürlich, hegten keine Liebe, und kein Zutrauen um so weniger gegen sie¹⁷, da kein einziger dieser Bischöfe in diesen 108 Jahren, eine Canonische Kirchen-Visitation unternommen hat: Million unseren Geschlechtes starben aus¹⁸ ohne einen Bischof gesehen zu haben: sie kennen¹⁹ die ihrigen weil sie ihren Nutzen von ihnen beziehen²⁰, diese aber kennen ihre²¹ Oberhirten nicht.

Aus diesen²² continuirlichen Fremartigkeit²¹ zwischen Bischöfen und Nation müssten nothwendigerweise traurige Folgen für das wallachische Volk, und²⁴ Seelsorger, ja selbst für den Staat erwachsen²⁵. Das unglückliche²⁶ Volk, sammt der Geistlichkeit, ohne Unterricht in den Religionsbegriffen, ohne thätigen und eifrigen²⁷, und ihrer Mundart²⁸ kündigen Oberhirten, musste verwildern, und sich der allgemeinen Verachtung blossstellen. Daher die empörenden Laster, und Gräueltthaten unter diesem vernachlässigten Volke, ja selbst unter seiner Geistlichkeit, von denen mehrere wegen verschiedener groben Verbrechen, bekanntlich: wegen Raub, Mord, Brandstiftungen, und dergleichen fasst ohne Unterlass in der öffentlichen Kerkern sitzen, und theils zum Gassen kehren, theils zur Festungsarbeit, theils zum Tode verurtheilt werden: zu entehrend für die Christliche Religion!!!

¹¹ Wallachen

¹² Urmează: in diesen dreyen Bisthümern

¹³ uns

¹⁴ Wallachische

¹⁵ Geber

¹⁶ der Oberhirt verstand, und wollte nicht unsere Sprache verstehen, weil er auch ohne diese vorrkam. [!]

¹⁷ ihn

¹⁸ Millionen unseres Geschlechtes sind ausgestorben

¹⁹ kannten

²⁰ bezogen

²¹ kannten ihren

²² dieser

²³ Fremdartigkeit

²⁴ Urmează: dessen

²⁵ Urmează: die leider ! bis auf den heutigen Tag fortwachsend bestehen

²⁶ Urmează: Wallachische

²⁷ und eifrigen- lipsește

²⁸ Sprache

Es hat aber auch bis jetzt nicht anders²⁹ geschehen können; denn die bisherige Hierarchie bestand aus lauter gebohrnen Illyriern, die, um ihre Landsleute emporzubringen, und zu beglücken, das wallachische Volk, aus Unkunde seiner Sprache, auf alle mögliche Art zu unterdrücken suchte³⁰ besonders der jetzige Erzbischof und Metropolit Stratimirovics.

Wenn nun der Oberhirt, dessen vorzüglichste Pflichten sind: die intellectuellen und moralischen Fähigkeiten seiner Heerde im gleichen Masse auszubilden, partheisch zu diesem so wichtigen, als gewissenhaften Werke gehet, und nur einige diesen seiner Leitung, und seinem Gewissen anvertrauten Christen als wahre Söhne und³¹ Schaafelabelt, und weidet; andere hingegen als Stifsöhne, oder kretzige vernachlässiget ja verachtet, welchen glücklichen Erfolge können diejenigen entgegen blicken, die die Stimme ihres Oberhirten, oder Stifvaters nicht hören, und verstehen, und dieser die Sprache, die Wünsche, und die Bedürfnisse seiner Heerde nicht kennt? Diess ist die wahre Ursache, dass wir unglückliche Wallachen in der Religion und Moralität so weit von andern unter der glücklichen Regierung seiner Maj.³² befindlichen Völkern abstehen.

Wir sind doch mit dem³³ Ebenbilde Gottes versiegelte Menschen, wir sind mit Heilandsblute erlöste Christen; wir sind auch treue Unterthanen Sr. Maj.³⁴, und thun alles das was andere Unterthanen leisten. Warum will man also nur uns allein der Allerhöchsten Gnade, Gerechtigkeit, und unserer sehnlichsten Wünsche nicht theilhaftig werden lassen? Warum berichtsichtigt man nicht die überwiegende Zahl der Wallachen in diesen drey Bisthümern? Haben denn die Illyrier das Erbrecht aus ihrer Mitte immer Bischöfe über uns einzusetzen? Wenn das ist, so schweigen wir, und beugen ruhig unser Genick ihrem Joche auch ferner hin. Warum werden bey der Kath.³⁵ Kirche, Deutsche, Ungarn³⁶ und Slovaken³⁷, und auch Rusnjaken³⁸ zu Oberhirten ernannt? Weil man auf die Fähigkeiten, und Verdienste der Individuarum, und die Bedürfnisse des Volkes Rücksicht nimmt. Den unirten Wallachen giebt man einen Wallachen, und den Rusnjaken³⁸, einen Rusnjaken³⁸ zum Oberhirten. Warum kann das bey uns nicht geschehen? Die Illyrier berufen sich auf die ihnen ertheilten Privilegia. Sehr wohl. Wir Wallachen sind nicht in denselben ja nicht einmal in dem anno 1779 den Illyriern ertheilten Rescripto Declaratoris Illyrico einbegriffen als wenn wir gar nicht zu dieser Kirche gehört, oder damals existirt hätten, ohnerachtet wir hierin Ungarn mehrere Jahrhunderte vor den aus Serbien hierübergewanderten anno 1695 Illyriern wären; die Hunen fanden uns hier. Weil nun keine Erwähnung von uns in den Illyrischen Privilegien, und Rescripto Illyrico Declaratorio geschieht, wir sind also verlorne Schaafelabel, so berufen wir uns also auf den allgemeinen Landes Vater Apost. König der das Recht hat seiner Kirche Oberhaupter zu geben, folglich kann er auch uns herumirrenden einen Oberhirten Jure Apostolatus ernennen.

Wenn man die Sieberbürger [!] und Bukovinaer Wallachen bey Besetzung ihrer Bisthümer berücksichtigte³⁹, und ihnen ihrer Sprache⁴⁰ kündige Oberhirten

²⁹ Urmează: mit der wallachischen Nation, und Geistlichkeit

³⁰ suchten

³¹ oder

³² Majestät

³³ mit

³⁴ Seiner Majestät

³⁵ Catholischen

³⁶ und — lipseşte

³⁷ Slaven

³⁸ Rusnaken

³⁹ berichtsichtigte

⁴⁰ Mundart

gab, warum will man unser Flehen nicht erhören. Wir sind nicht so halstarig⁴¹ und⁴² beharren wir nicht bey unserer überwiegenden Volksmenge gegen die Illyrier, dass wir positive einen gebohrnen Walachen zu unserem Oberhirten forderten. Nein! Wir wollen nur aufgeklärte, gutgesittete, in guten Rufe stehende, betagte, dem allerhöchsten Throne anhängende, unserer Mundart⁴³ kündige Männer⁴⁴.

Diese wären also nach der allgemeinen Stimmung, ausser der Erzbischofe Stratimirovics, der nur seine seicht köpfige Creatures zur Bischofswürde befördern will, um auch hieführo uns in unserer einfältigen Unwissenheit zu erhalten, folgende in allem Betrachte thätige und geeignete⁴⁵ Menschen:

1. Für das Temesvarer Bisthum der würdige 60 Jährige⁴⁶ St. Georger Abt Paulus Kengyelász, ein zwar gebohrner Illyrier, aber der Wallachischen Sprache eben so mächtig wie seiner eigenen, einziger gelehrter Theologe in der ganzen Hyerarhie, den der Erzbischof Stratimirovics wegen eines, vor 24 Jahren mit Zustimmung mehrerer Erz- und Priester, der Grosswardeiner unirten Bischofe Darabanth ausgestellten Reverses, dass er thätig an der Vereinigung der Religion, und⁴⁷ Calenders wirken werde, von der Bischofswürde auf immer wegzurücken gedenkt⁴⁸.

2. Für das Arader Bisthum, Ignatius Karabetz Erzpriester zu Thorda in Siebenbürgen, ein gebohrner Wallach, und Feldcaplan bey dem Löbl. Max. Joseph Feldregimente Nro 31.

3. Für das Verschetzer Bisthum wären

- a) Stephanus Athanasievits Erzpriester zu Lugosis⁴⁹.
- b) Johann Thomits Erzpriester zu Karansebes⁵⁰.
- c) Georgius Cyrillovits Erzpriester zu Villágos.

Alle diese drey letzten Erzpriester sind Wittwer und⁵¹ zwar gebohrne Walachen, sprechen aber illyrisch, deutsch, lateinisch und ungrisch correct, und sind sehr⁵² qualificirte⁵³.

Geruhen also Eure Fürstliche Gnaden zur Erreichung dieses seeligmachenden Endzweckes das mögliche bevzutragen und das vielvermögende Vorwort bey Seiner Maj.⁵⁴ dem Kayser und der Kayserin gnädigst einzulegen⁵⁵. Der hohen Gnade empfohlen, unterthänigst bittend, dass mein Namen in Geheim⁵⁶ gehalten

⁴¹ Urmează: und intolerant

⁴² auch

⁴³ Sprache kündige Männer haben, und zu denen wir Liebe und Zutrauen hegen

⁴⁴ Sprache

⁴⁵ würdige

⁴⁶ Urmează: Greiss

⁴⁷ Urmează: des

⁴⁸ Urmează: so wie auch dieser würdige Greiss schon vier mal praeterirt worden ist

⁴⁹ Lugos

⁵⁰ Káransebes

⁵¹ und — lipsește

⁵² sehr in loc de „sind gut“.

⁵³ Urmează: Männer. Euere Fürstliche Gnaden! Gnädigten Herr Gönner! Den allgemein beabsichtigten Endzweck der mich hauptsächlich bewog diesen Schritt zu wagen [pasa] ilizibil — N.A.] zu können, nehmlich Eine Heerde, und einen Hirten in der österreichischen Monarchie auszumachen, und uns mit der allgemeinen Kirche zu vereinigen, müssten diese thätige Männer zur Bischofswürde befördert werden. Ich spreche hier unbelangen als bevollmächtigter meiner wallachischen Nation und Geistlichkeit.

⁵⁴ Majestät

⁵⁵ Urmează: Die Vorsehung kröne Höchstderoselben Unternehmung mit dem glücklichen Erfolge, und unsere für das Wohl Euer Fürstlichen Gnaden gegen Himmel gerichtete Gebethe bürgen uns dafür.

⁵⁶ geheim.

wird⁵⁷, ersterbe ich in der tiefsten Ehrfurcht. Euer Fürstlichen Gnaden unterthänigster Client⁵⁸.

Temesvar den 4⁵⁹ Febr. 1825.

DIE ROLLE VASILE GEORGEVICI' IN DER BEFREIUNGSBEWEGUNG BANATER RUMÄNEN (1820—1826)

(Zusammenfassung)

In der Zeitspanne 1820—1826 verlagerte sich der Schwerpunkt der nationalen Befreiungsbewegung der Banater Rumänen aus der Arader Gegend in das Temescher Gebiet; ihre führende Persönlichkeit war der Erzpriester von Temesvar, Vasile Georgevici. In seinen Bittschriften an die zentralen und lokalen Behörden forderte er für die Banater Rumänen eine, ihrer Zahl und ihrem Beitrag zu den öffentlichen Lasten entsprechende Beteiligung an der Leitung von Kirche und Schule. In diesem Sinne wendet er sich an die führenden katholischen Persönlichkeiten der Monarchie, um, unter den Bedingungen der Wiederbelebung der Bekehrungsversuche nach der Aussöhnung des österreichischen Staates mit der katholischen Restauration, deren Unterstützung zu gewinnen. Zugunsten der von ihm vorgeschlagenen Kandidaten für die vakanten Bistümer von Arad, Temesvar und Werschetz, wendet sich Georgevici durch Vermittlung des Fiskalbeamten Mihail Tomici auch an den Bischof von Grosswardein Samuil Vulcan. Auf Anregung derselben katholischen Kreise verfasst Tomici ein Projekt für die Heranziehung der Rumänen zur Union, das einen ähnlichen Wortlaut hat, wie ein anderes Projekt das denselben Zweck verfolgte und an dem wahrscheinlich auch S. Vulcan mitwirkte. Die Ziele der rumänischen Befreiungsbewegung haben teilweise Erfolg, so 1829 als das Arader Bistum dem Rumänen Nestor Iovanovici zugesprochen wurde.

⁵⁸ Urmează: *Basilius Georgvics m.p. Erzpriester zu Temesvar, und Consistorial-Rath. Rezoluția lui Rudnai pe cerșo: Communicabitur penes acclusam satorum Kengyelácianorum descriptionem cum Illma D. G.R. C. Eppo M. Varadinens ut me de realitate utrisque expositionis, prout de eo quoque informare velit: curnam idem Kenvelatz, e numero illorum, quos Sus Illtas in Sua dd-o 5-ae Julii 1824 facta propositione idoneos ad g.r.n.u. Episcopatus censuit, emanserit, erga remissionem.*